

GLASBA IN USTVARJALNI GIB KOT SPODBUDA ZA RAZVOJ JEZIKOVNIH ZMOŽNOSTI OTROK

OLGA DENAC IN ANA TINA JURGEC

Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor, Slovenija

E-pošta: olga.denac@um.si, ana.jurgec1@um.si

Povzetek S povezovanjem različnih predmetnih področij in različnih vidikov otrokovega razvoja in učenja vplivamo na celostni razvoj otrokove osebnosti. Celostno učenje je pristop, ki omogoča, še posebej otrokom iz drugih kulturnih okolij, razvoj jezikovnih kompetenc in različnih vrst pismenosti. V obdobju otroštva predstavljajo glasba, gib in jezik nedeljivo celoto. Z integracijo glasbenih, gibalno-plesnih in jezikovnih dejavnosti se odprejo nove poti k doživljanju in razumevanju celostnega sveta. Ritem kot glasbeni element je v tesni povezavi z gibalnim in besednim ritmom. S pomočjo gibanja in besede se otroci v večji meri poglobijo v glasbene elemente in samo strukturo glasbe. V poglavju bomo pojasnili pomen medpredmetnih povezav področij glasbe, ustvarjalnega giba in jezika ter na primerih glasbenih in gibalno-plesnih dejavnosti prikazali možnosti uresničevanja jezikovno-komunikacijskih ciljev.

Ključne besede:

celostno
učenje,
medpredmetno
načrtovanje,
glasba,
ustvarjalni
gib,
jezik

LANGUAGE OF SCIENCE AND DEVELOPMENT OF SCIENCE LITERACY

OLGA DENAC & ANA TINA JURGEČ

University of Maribor, Faculty of Education, Maribor, Slovenia
E-mail: olga.denac@um.si, ana.jurjec1@um.si

Abstract By connecting different subject areas and various aspects of a child's development and learning, we influence the holistic development of a child's personality. Holistic learning is an approach that enables the development of linguistic competences and various types of literacy, particularly in children of foreign cultural backgrounds. In childhood, music, movement and language represent an indivisible whole. Integration of musical, movement-dance and language activities opens new paths towards experiencing and comprehension of a holistic world. Rhythm as a musical element is closely connected to the rhythm of movement and the rhythm of words. Movement and words help children to immerse deeper into musical elements and the very texture of music. The present paper explains the importance of cross-curricular connections between music, creative movement, and language and provides the possible implementation of language-communication objectives through practical examples of music and movement-dance activities.

Keywords:

holistic
learning,
cross-curriculum
planning,
music,
creative
movement,
language

1 Uvod

Jezikovno-komunikacijske sposobnosti otrok so v zadnjih letih v središču pozornosti, pogosto v jezikovno manj ugodnem okolju, ki ga doživljajo otroci priseljencev ali v povezavi s socialno-ekonomskim statusom staršev in pripravo otrok na izobraževanje. Vsi otroci bi morali imeti enake možnosti za vzgojo in izobraževanje ne glede na razlike, ki so med njimi. Zato je potreben sistematičen pristop k iskanju inovativnih načinov učenja jezika in za razvoj pismenosti, še posebej za otroke, ki se srečujejo s težavami v izražanju in komunikaciji.

Celostno oz. veččutno učenje, ki med seboj povezuje verbalni, predstavn in fizični (gibalni) način učenja otroka (Geršak 2013), je pristop, ki je dobrodošel še posebej takrat, ko imamo v razredu učence in učenke iz različnih okolij, z različnimi učnimi stili in stili zaznavanja (Cencič 2017). Takšen pristop ni enostransko usmerjen le na besedno-simbolično ter spoznavno raven, temveč gradi na celovitosti čutne in telesne izkušnje ter upošteva čustvene in socialne potrebe otrok (Marentič Požarnik 2008: 120). Zato je pomembno, da v različne vzgojno-izobraževalne dejavnosti poleg sluha, vida in govora, vključimo tudi telesno aktivnost, saj s tem zadovoljimo potrebe in pričakovanja celotne skupine, ki jo poučujemo. Učenje in usvajanje vsebin postane za skupino tako prijetnejše, enostavnejše, zapomnitev trajnejša in uspehi v povprečju veliko boljši (Šepec 2013).

Didaktični pristop medpredmetnega povezovanja je izhodišče za implementacijo jezikovno-komunikacijskih ciljev na različnih področjih dejavnosti. Izkušnje kažejo, da otroci pri medpredmetnem reševanju učnih situacij razvijajo tudi interes in motivacijo za učenje ter poglobljajo razumevanje in uporabo znanja. Poleg tega dosegajo boljše učne uspehe, kažejo bolj kakovostne medosebne odnose in zavzetost za učenje, izražajo samozavest ter so zmožni vzpostavljati transfer učnih znanj in spretnosti med različnimi predmetnimi področji (Bevc 2005).

Medpredmetno načrtovanje v predšolski in šolski pedagoški praksi temelji na povezovanju področij v smislu vsebine ter vidikov otrokovega razvoja in učenja. Integracija ne pogojuje enakovredne zastopanosti predmetnih področij v posamezni didaktični enoti. Določeno predmetno področje je lahko v podrejenem ali nadrejenem položaju glede na ostala področja (npr. v umetniškem doživljanju otroka ni natančne opredeljenosti posameznih umetnostnih področij; plesno ustvarjanje

povežemo z odgovarjajočo glasbeno spremljavo ter z literarnim delom, ki dogajanje ilustrira; v tem primeru sta glasbeno in jezikovno področje podrejena plesnemu ustvarjanju). Slediti moramo cilju, da otroci s pomočjo raznovrstnih dejavnosti dobivajo spodbude za doživljanje in razumevanje celostnega sveta in s tem razvijajo lasten kreativni potencial. Seveda pa se takšna celostna vzgoja lahko uresničuje le kot dinamičen proces v sodelovanju otrok in vzgojitelja, vzgojiteljice, učitelja, učiteljice.

2 Medpredmetne povezave

2.1 Glasba in jezik

Povezanost med glasbo in besedo sega v davno preteklost, kjer lahko opazimo skladnost med glasbeno in besedno vsebino. Rezultati raziskave Jessice Pitt (2020) potrjujejo, da so otroci preko glasbenih dejavnosti (igranje na glasbila, glasbeno ustvarjanje, glasbene igre) postali spretnejši v sporazumevanju in komunikaciji s sovrstniki, hkrati pa tudi samozavestnejši, saj govor ni bil edino sredstvo sporazumevanja. Tudi Lily Chen-Hafteck (1997) omenja tesno povezavo med glasbenim in jezikovnim razvojem v zgodnjem obdobju otroštva ter izpostavi pomen povezave glasbe in jezika za uspešnejše učenje. Avtorice Beatriz Ilari, Lily Chen-Hafteck in Lisa Crawford (2013) so raziskovale odnos med petjem in kulturnim razumevanjem. Ko pojemo pesmi iz različnih kultur, imamo priložnost spoznati kulturo drugih narodov in bolje razumeti tudi svojo kulturo. Tako lahko petje pesmi iz različnih kultur igra pomembno vlogo pri oblikovanju identitete lastnega in tujega naroda. Petje večkulturnih pesmi lahko tudi spodbuja dobro počutje učencev in učenk. Rezultati raziskav (Politimou idr. 2018, Politimou idr. 2019, Putkinen idr. 2013, Putkinen idr. 2013a) kažejo, da so neformalne glasbene dejavnosti pozitivno povezane z razvojem glasbenih sposobnosti otrok in da petje in ples pozitivno vplivata tudi na jezikovni razvoj otrok, kjer si otroci intenzivneje razvijajo sposobnosti zaznavanja in razlikovanja med zvoki. Tudi Susan Hallam (2010) je raziskovala vpliv glasbe na intelektualni, socialni in osebni razvoj otrok in mladostnikov. Meni, da z glasbenimi dejavnostmi vplivamo na razvoj jezika, pismenosti, računanja, ustvarjalnosti, fine motorike, koordinacije, pozornosti, samozavesti, čustvene občutljivosti in socialnih veščin.

2.2 Ustvarjalni gib in jezik

Številne raziskave s področij kognitivne znanosti, nevroznanosti in umetne inteligence kažejo na to, da je narava človeškega uma v veliki meri določena s telesom človeka (McNernei 2001); možgani so del telesa, telo pa filtrira informacije iz okolja (Westerman idr. 2007, v Goswami 2008: 400). Primarni dejavnik v razvoju kognitivnih procesov pri otroku je senzomotorična aktivnost in ravno skozi fizično oz. senzorično interakcijo z okoljem otroci sčasoma razvijejo višje nivojske spretnosti mišljenja (Piaget 1952). Prav tako Marianne Frostig (1989) izpostavlja, da gibanje vpliva tudi na temeljne sposobnosti, ki so osnova učenju. Te so: spomin, zaznavanje, zbranost, prilagajanje v času in prostoru, asociativni procesi in reševanje problemov. Vse te sposobnosti so osnova pri razumevanju govora drugih (receptivni govor) in pri govornem izražanju (ekspresivni govor), ki jih spodbujamo tudi z gibalnimi dejavnostmi (Kroflič in Gobec 1995). Metoda ustvarjalnega giba spodbuja razvoj otrokovih jezikovnih kompetenc ter vpliva tudi na doživljanje literarnih del (na primer čustvenega stanja junakov v zgodbi) in drugih situacij (Griss 1998, Geršak 2006).

Raziskave o multimodalnih virih in zgodnjem učenju so pokazale, da vključevanje gibanja, gest in izražanja vpliva na otrokovo jezikovno razumevanje in spomin (Gersten in Geva 2003, Hardison in Sonchaeng 2005, Kress 2009, Moses 2013, Peregoy in Boyle 2008, Rieg in priPaquette 2009, Silverman 2007). Tako številni avtorji (Geršak 2013, Kroflič in Gobec, 1995; Griss 1998) navajajo dejavnosti, s katerimi otrok skozi gib razvija jezikovne zmožnosti in opismenjevanje, kot npr.:

- vaje za orientacijo v prostoru,
- pripovedovanje zgodbe skozi gib,
- vživljanje v različne situacije, like,
- glasovno izražanje med gibanjem,
- glasovno ritmično spremljanje gibanja,
- govor ali petje v gibalnih in rajalnih igratih,
- pisanje in oblikovanje črk s celim telesom (individualno ali v skupini),
- gibalne igre za utrjevanje abecede, branja in pisanja,
- gibalno prikazovanje protipomenk/sopomenk/nadpomenk/podpomenk (npr. na dano besedo iščemo protipomenko in jo prikažemo skozi gibanje),

- ponazarjanje izgovorjenih besed skozi gib,
- povezovanje giba in govora v dramatizaciji,
- uporaba ustvarjalnega giba in plesa pri kreativnem pisanju (različna čustva lahko otrok izkusi skozi gibanje in ples).

Wendy K. Mages (2006) izpostavlja, da utelešenje kretenj, uporaba giba in izražanja v dramskih dejavnostih vpliva na razumevanje jezika. Otroci pri dramatizaciji uporabljajo svoje telo in govor, kar jim omogoča, da se lahko dotaknejo, vidijo in izkusijo pomen besed v dramskem besedilu. Zato je pomembno, da prilagajamo načine poučevanja tako, da otrokom ustvarimo čim bolj spodbudno okolje, znotraj katerega bodo lahko uporabili vse svoje čute: navzven, ko sprejemamo informacije in zaznavamo svet, in navznoter, ko sprejete informacije predelujemo, o njih razmišljamo, podoživljamo izkušnje in si ustvarjamo svojo predstavo o dejanskem stanju stvari in dogodkov okoli nas (Šepec 2013).

2.3 Glasba in ustvarjalni gib

Če pogledamo v zgodovino različnih narodov, je glasba v večini kultur pogosto spremljala posamezne oblike plesnega izraza. Glede na antropološko pogojenost povezave med glasbo in plesom v tradicionalnih družbenih strukturah in tudi v različnih modernih slogih Tecumseh Fitch (2016) dopušča verjetnost, da sta ples in gibanje osrednja vidika evolucije glasbe. Številni znani glasbeni pedagogi, kot Emile-Jacques Dalcroze, Zoltan Kodaly, Carl Orff, in Shinseki Suzuki (Sarrazin 2016), so v proces poučevanja glasbe vključili gibanje. Dalcroze, oče euritmije (Eurhythmics), je postavil temelje razumevanja glasbe skozi gibanje (Bachmann 1995). Glasba, povezana s preprostim gibalnim izrazom ali z besedilom, omogoča globlje občutenje glasbe, doživljanje in boljše razumevanje ter odkrivanje njene lepote. Dalcroze je menil, da so lastnosti glasbe temeljne sile v človekovem življenju in poudaril povezanost glasbe tudi z drugimi umetnostmi, kot so ples, drama in poezija (Galikowska-Gajewska 2016).

Doživljanje in razumevanje glasbenega ritma je povezano z gibanjem oziroma s plesom. Prav tako pa tudi gibanje pomaga pri dojetanju metričnega utripa glasbe. Obstaja torej povezava med glasbenimi dražljaji in gibalnimi odzivi. Gibalni odziv na glasbo je lahko samo preprosto pozibavanje ali stopanje nazaj in naprej, lahko pa je tudi zahtevnejši gibalni izraz (Fitch 2016).

Ustvarjalni gib izhaja iz otrokovega notranjega doživljanja in izražanja. Otroka spodbujamo k uporabi lastnega naravnega giba, ob tem pa ga vodimo k raziskovanju različnih elementov plesa, kot so energija, prostor in čas (Kaufman in Ellis 2007). Poudarek je na spontanosti, izvirnosti in individualnosti v različnih gibalnih situacijah, v katerih posameznik, posameznica razvija lastni gibalni izraz (Joyce 1994, v Lobo in Winsler 2006: 503) in oblikuje ter ustvarja različne učno-vzgojne vsebine.

Susan Griss (1994) izpostavi prednosti uporabe ustvarjalnega giba v procesu učenja:

- skozi telo in gib otroci lažje dojemajo abstraktne informacije, jih ponotranjijo in je zato tudi zapomnitev trajnejša,
- ustvarjalni gib lahko razširi koncept celotnega jezika; npr. pri branju lahko otroci vsebino zgodbe doživijo tudi skozi gib in jo kasneje izrazijo tudi besedno,
- gibalna ponazoritev poezije, literature in ljudskih pripovedi omogoča otrokom spoznavanje različnih kultur,
- učenje skozi gib je pogosto čarobna pot za otroke, ki so nemirni in nimajo razvitih socialnih veščin, saj spodbuja komunikacijo, sodelovanje, kreativno razmišljanje in reševanje problemov.

Doživljanje glasbe je ključni element, ki pomeni osnovo za plesno izražanje in scensko podobo. Izbiramo glasbo, s katero vplivamo na razvoj ritmičnega posluha, glasbenega pomnjenja, usmerjene pozornosti, dojemanja tempa, glasnosti, trajanja. Za plesalca pa ima glasba pomembno vlogo tudi pri razvijanju glasbeno-plesnega mišljenja. Plesalcu moramo pojasniti, kako posamezni elementi, kot sta npr. glasbeni tempo in ritem, vplivajo na tempo, ritem in občutek gibanja (Sokovikova 2017). Tempo kot hitrost izvajanja glasbene teme je eno najučinkovitejših izraznih sredstev, ki določa naravo plesa. Anna Galikowska-Gajewska (2017) pa kot izrazno sredstvo izpostavi kot element gibalnega izraza tudi ton ter na določenih glasbenih primerih prikaže gibalno interpretacijo ob upoštevanju različnih lastnosti tona (barva, višina, trajanje in glasnost).

2.4 Glasba, ustvarjalni gib in jezik

Glasbena vzgoja v integraciji s plesno in z jezikovno vzgojo temelji tudi na misli Carla Orffa (1964), ki pravi, da osnovna glasba ni glasba sama po sebi – povezana je z gibanjem, s plesom in z govorom, je glasba, ki jo lahko vsak otrok doživi ne samo kot poslušalec, ampak tudi kot soigralec. Tudi konvergentna pedagogika izpostavlja pomen uporabe giba in glasbe pri poučevanju maternega jezika. Izhaja iz komunikacije popolne sprostitev telesa, razvoja orientacije, ritmično-gibalnih in ritmično-motoričnih vaj, prepoznavanja ritma, tona, nivojev, pojmov, ki pozneje vplivajo na lažjo orientacijo na papirju in razvijajo komunikacijskojezikovno kompetentnost (Wambach in Wambach 1999).

Izbor glasbenih dejavnosti in vsebin, ki jih želimo povezati s plesnim in z jezikovnim izrazom, pa moramo prilagoditi tudi starostni stopnji otrok in njihovim predhodnim izkušnjam. Prav tako moramo upoštevati umetniško vrednost glasbenih del, raznolikost glasbenih vsebin, splošni, jezikovni, glasbeni in gibalni razvoj otrok ter interes. Aktivno poslušanje glasbe otroka usmerja k poustvarjanju glasbenih vsebin v notranji predstavi. Otrok želi svoja doživetja glasbenega dela ali zvočne predstave tudi gibalno ali verbalno izraziti. Plesno izražanje lahko poteka individualno ali v skupini. Ustvarjanje v skupini ne more potekati brez komunikacije. Medsebojni odnos povzroča svojevrstno spodbujanje, pomoč in solidarnost ter hkrati tekmovanje s samim seboj in z drugimi.

Glasba, ustvarjalni gib in jezikovno izražanje nudijo številne možnosti za svobodno otroško kreativnost in imajo velik vpliv na vzgojo otrok. Vzgojitelj, vzgojiteljica, učitelj, učiteljica naj se izogne strogemu načrtovanju in vodenju aktivnosti za vsako ceno. V vzgojno-izobraževalnem procesu glasbene, plesne in jezikovne vzgoje ne moremo vedno izpeljati dejavnosti tako, kot smo jih v pripravi načrtovali, ker bodo tako prizadete otrokova domiselnost, spontanost in ustvarjalnost. Otrok naj posluša in opazuje, nato pa tudi sam glasbeno, plesno ali verbalno ustvarja. Sprejeti moramo različne spontane gibalne reakcije otrok, ponuditi možnost lastne glasbene in jezikovne interpretacije ter upoštevati individualne spodbude otrok.

3 Načrtovanje glasbenih in gibalno-plesnih dejavnosti, s katerimi spodbujamo verbalno in neverbalno komunikacijo otrok

Pesem omogoča otroku prvo glasbeno doživljanje in mu nudi različne izrazne možnosti. Bolj kot se vzgojitelj, vzgojiteljica, učitelj, učiteljica poglobi v otroško pesem, popolneje dojame vrednost pesmi v celotnem učnem procesu:

- petje veselih, umirjenih, nežnih pesmi vzbuja pri otrocih različna razpoloženja,
- skladnost melodije, ritma in besedila pesmi vpliva na razvoj estetskih občutkov in glasbenega okusa,
- s petjem pesmi vplivamo na razvoj glasbenih sposobnosti in spretnosti: elementarnih posluhov (melodični in ritmični posluš) ter pevskih spretnosti (dih, izreka),
- z vsebino pesmi, ki mora izhajati iz otrokovega doživljajskega sveta, si otroci pridobivajo izkušnje o naravi in si bogatijo besedni zaklad,
- s skupnim ustvarjanjem si oblikujejo pozitivne karakterne lastnosti.

Vzgojitelj, vzgojiteljica, učitelj, učiteljica mora poznati pevske, gibalne in jezikovnokomunikacijske zmožnosti otrok, da bo uspešen, uspešna pri načrtovanju, izbiri in interpretaciji pesmi kot spodbudi za plesno, jezikovno poustvarjanje in ustvarjanje. Z interpretacijo pesmi izrazimo, kako smo pesem doživeli in razumeli. Pri analizi ritmično-melodične strukture, vsebine in besedila pesmi smo posebej pozorni na:

Artikulacijo – izraznost tona

Izraz artikulacija pomeni v prvotnem pomenu jasno izgovorjavo glasov, v glasbi pa način izvajanja posameznih tonov. Slikamo značaje melodije, fraz in karakterna razpoloženja pesmi. Uporabljamo oznake: ločeno in odsekano (staccato), naznačeno in poudarjeno (marcato), vezano (legato). V predšolskem obdobju dajemo prednost vezanemu petju, nevezano pojemo le krajše fraze, če vsebina pesmi to zahteva. Artikulacija mora biti v najtesnejši zvezi z značajem in vsebino oziroma besedilom pesmi.

Tempo – gibkost tona

Osnovni tempo pesmi naj bi ustrezal hitrosti naravnega govora. Lahko je hitrejši ali počasnejši, kar je odvisno od vsebine in značaja pesmi. Pri petju lahko vnašamo spremembe v tempu v različnih kiticah ali posameznih frazah. Uporabljamo oznake: hiter (presto, allegro), počasen (adagio, lento), umirjen (andante). Spremembe v hitrosti izvedbe imenujemo agogične spremembe: postopno pohitevanje (accelerando) in zadrževanje (ritardando).

Dinamiko – glasnost tona

Z izrazom dinamika označujemo stopnje tonske glasnosti. Določimo osnovno dinamiko pesmi, ki jo lahko prav tako spreminjamo po kiticah ali posameznih frazah. Spremembe dinamike znotraj fraze nastajajo, če vzgojitelj, vzgojiteljica, učitelj, učiteljica pesem doživeto interpretira. Uporabljamo oznake: tiho (piano), glasno (forte), srednje tiho (mezzopiano), srednje glasno (mezzoforte). Na področje dinamike sodita tudi naraščanje (crescendo) in pojemanje (decrescendo) glasnosti.

Dikcijo – izgovorjavo

Podlaga petju je beseda. Kadar pojemo, izgovarjamo besede oziroma glasove. Pri petju pesmi mora biti izgovorjava pravilna, razumljiva in jasna. Od pravilne in jasne izgovorjave sta odvisna razumljivost besed in s tem vsebina. Poiščemo zahtevnejše, manj razumljive in težje izgovorljive besede. V razgovor, zgodbo ali igro jih vključimo že pri seznanjanju z novo pesmijo in pozneje, če ugotovimo, da otrokom določen del besedila povzroča težave.

Šele ko otroci obvladajo besedilo, ritem, melodijo, tempo in dinamiko pesmi, pristopimo k plesnemu oblikovanju. Otroci poskušajo slušne vtise prenesti v gibanje. Pri tem mora vzgojitelj, vzgojiteljica, učitelj, učiteljica razpoznati gibalno učinkovite vsebinske in zvokovne lastnosti pesmi (ritmične, melodične, hitrostne, dinamične) in šele na osnovi teh izbrati ustrezno vrsto plesne dejavnosti. Gibalni motivi ob petju pesmi so lahko enostavni ali sestavljeni, kar je odvisno od same strukture pesmi in psihofizičnih zmožnosti otrok. Petje pesmi bo otrokom pomagalo pri zapomnitvi besedila pesmi, plesnih korakov in posameznih delov plesa. Priporočljivo je, da na

začetku uporabimo preproste gibalne motive, saj bi se v nasprotnem primeru otroci osredotočali le na gibanje in ne bi doživeli določene glasbene fraze.

Glasba vpliva na skladno in ritmično-izrazno gibanje. Otrok lahko preko različnih plesnih in jezikovnih dejavnosti izraža izven glasbene vsebine (vsebino pesmi), doživetja glasbenih del (čustva, razpoloženja v pesmi, značaj pesmi) in posamezne značilnosti zvoka (ritem, hitrost, dinamiko, višino, trajanje, barvo).

Učenje skozi ustvarjalni gib vključuje:

Gibalne igre so gibalne dejavnosti otrok, s katerimi otroci razvijajo gibalno koordinacijo ter telesno in prostorsko orientacijo. V integraciji z glasbeno in jezikovno vzgojo prispevajo k razvijanju občutka za ritem. Do drugega leta starosti se z otroki igra vzgojitelj, vzgojiteljica, kasneje pa jih otroci izvajajo sami.

Rajalne igre delimo na rajalne igre ljudskega izvora in ustvarjalne rajalne igre. Rajalne igre ljudskega izvora so v določenem smislu otroška folklor, ustvarjalne rajalne igre pa ustvarjajo otroci in vzgojitelj, vzgojiteljica, učitelj, učiteljica neposredno v učnem procesu. V rajalni igri so prisotni elementi, ki jih kasneje razvijamo v drugih vrstah plesnih dejavnosti. V primeru, ko nam pesem pomeni izhodišče za izbiro ustvarjalne rajalne igre, je poudarek na ritmično-melodični strukturi pesmi in ne toliko na ilustraciji besedila. Gibalni motivi so enostavni in ponavljajoči. Mlajšim otrokom ponudi motive velikokrat učitelj, učiteljica, starejši pa lahko ustvarjajo sami ali ob pomoči učitelja, učiteljice.

Didaktične igre postavljajo v ospredje neko novo znanje, kar pomeni, da sledijo načrtovanim ciljem. Te cilje lahko dosežemo samo z aktivno vlogo udeležencev, udeleženk. Uresničitev konkretnih ciljev, ki si jih pri didaktičnih igrah zastavimo (npr. razvijanje gibalnega spomina), lahko ob koncu naše dejavnosti preverimo (Mrak, Merhar, Jemec, Umek in Repnik 2013). Glasbeno-gibalne didaktične igre potekajo po določenih pravilih. Z njimi razvijamo glasbene, gibalne in govorne sposobnosti in spretnosti otrok (oblikovanje otrokovega glasu, pravilna izgovorjava, dihanje, vokalizacija, komunikacija). V primerih, ko imamo glasbo kot spodbudo za gibanje, nam različni glasbeni motivi narekujejo odzivanje z ustreznimi gibalnimi motivi. Prav to prepoznavanje glasbenih motivov in gibalno odzivanje tvori jedro glasbeno-gibalnih didaktičnih iger, preko katerih otrok pridobiva glasbene izkušnje,

doživlja strukturo glasbenega dela. Uporabljamo jih lahko v vseh fazah učnega procesa. Glasbeno-gibalne didaktične igre lahko ustvarjajo vzgojitelji, vzgojiteljice, učitelji, učiteljice in otroci v skupnem sodelovanju. Igre vplivajo na otroke tudi vzgojno – otroci se podrejuje dogovorjenim ciljem, kar oblikuje njihov značaj in spodbuja pozitivne medsebojne odnose.

Plesno izražanje kot ena izmed vrst plesnih dejavnosti je prosto gibalno ustvarjanje in izražanje ob spodbudi. Notranja spodbuda za ples so otrokove predstave, ki izhajajo iz predhodnih doživetij. Otroci doživljajo besedilo, ritem, melodijo, tempo in dinamiko pesmi ter to izražajo z gibanjem. V plesu otroci s pomočjo naravnega, sproščenega gibanja iščejo svoj plesni izraz. Plesno ustvarjanje je večinoma individualno, lahko tudi v majhnih skupinah. S plesom kot vrsto plesne dejavnosti spodbujamo predvsem otrokovo lastno izražanje in ustvarjanje ter mu kot posamezniku omogočamo uveljavljanje in samopotrjevanje.

Ponazarjanje z gibanjem kot vrsta gibalno-plesne igre temelji predvsem na čimbolj natančnem posnemanju gibanj in oblik v okolju. Otrok lahko ponazarja živali, predmete, pojme, pri tem pa izhaja iz notranjih predstav, ki temeljijo na njegovih predhodnih doživetjih (védenje o živalih, oblike v okolju, literarne in likovne spodbude itd.).

Plesna dramatizacija je skupek vseh zvrsti plesnih dejavnosti, oblikovanih v skladno celoto, in je zato najbolj kompleksna in zahtevna vrsta plesne dejavnosti. Plesno dramatizacijo vodimo s pripovedjo o dogajanju. Tu izhaja gibalni izraz iz doživljanja zgodbe in medsebojnih odnosov posameznih vlog. Je hkrati tudi temeljna igralna dejavnost, preko katere uvedemo v dramatizacijo govorno besedilo. »Obvladovanje besedila preko gibanja v prostorski situaciji je oblika naravnega učenja. Besedno izražanje je v naravni povezavi z gibanjem bolj doživeto in zapomnitev je lažja ter učinkovitejša.« (Kroflič in Gobec 1995: 60)

Gibalne sprostitvene dejavnosti so tiste, ki otrokom omogočajo telesno in duševno sprostitve. Tudi preko gibanja lahko otroci sprostijo svojo napetost, kar je v današnjem času, ki ga narekuje hiter tempo življenja, za zdravega, duševno neobremenjenega otroka zelo pomembno. Skozi različne masaže otroci doživljajo občutke ugodja in varnosti. Prav tako vodene vizualizacije nudijo otrokom mnogotere možnosti domišljjskih potovanj. Vodenje sprostitvenih dejavnosti lahko

poteka nebesedno (npr. s telesnim stikom, glasbo) ali besedno (npr. z usmerjanjem na dihanje, na zavestno napenjanje in popuščanje mišic, na vzbujanje miselnih slik ter zvočnih, taktilnih, vonjalnih in okušalnih predstav) (Kroflič in Gobec 1995: 36).

3.1 Primeri dejavnosti – Pesem in ustvarjalna rajalna igra kot spodbuda za razvijanje jezikovnih zmožnosti

Starost: 4–6 let

Tema: petje pesmi Olga Denac: Sonce in dežek, ustvarjalna rajalna igra, pripovedovanje in razgovor o vsebini pesmi

Integracija: glasbena, plesna in jezikovna vzgoja

Cilji dejavnosti:

Glasbena vzgoja

- Otroci prepoznajo pesem po melodiji,
- pesem interpretirajo veselo, v sproščenem vzdušju,
- izberejo ustrezne instrumente za zvočno slikanje vsebinskih motivov,
- ustvarjalno spremljajo samo določen del pesmi.

Plesna vzgoja

- Otroci ustvarjajo lastne gibalne motive,
- utrjujejo določeno gibalno zaporedje.

Jezikovna vzgoja

- Otroci razvijajo sposobnosti besednega izražanja glasbenih doživetij in vsebine glasbenega dela,
- doživljajo verbalno komunikacijo kot vir ugodja,
- obnovijo vsebino pesmi,
- širijo besedni zaklad.

Integracijski cilji

- Doživljanje vsebine, ritma in tempa pesmi izrazijo s plesom in z besedo,
- povežejo glasbo, gibanje in jezik v skladno celoto,
- preko skupinskega muziciranja, plesnega ustvarjanja in besednega izražanja se vključujejo v skupno delo.

Metode: pripovedovanje, razgovor, petje otrok z vzgojiteljem, vzgojiteljico, ustvarjalno spremljanje, od improvizacije k vodenju, igra.

Oblika dejavnosti: skupna, skupinska, individualna.

Sredstva: slikovni material (vremenski pojavi), instrument za intonacijo, grafične oznake v prostoru (sonce, dež, žaba), mali ritmični in melodični instrumenti.

Potek dejavnosti		
Etape	Vzgojitelj/vzgojiteljica	Otroci
1 Pogovor o vremenskih pojavih	Ob slikah različnih vremenskih pojavov vodi razgovor o dežju, toči, gromu, vetru, sončnem vremenu.	Ob slikovnem zapisu vremenske pojave ter sodelujejo v razgovoru.
2 Petje pesmi	Zapoje na nevtralni zlog že znano pesem (Sonce in dežek) Spodbudi otroke, da doživeto zapojejo že usvojeno pesem.	Prepoznajo pesem po melodiji. Zapojejo pesem.
3 Pogovor o vsebini pesmi	Spodbudi otroke, da opišejo vsebino pesmi, ter vodi pogovor o vsebini pesmi.	Pripovedujejo in sodelujejo v pogovoru.
4 Ustvarjanje gibalnih motivov za sonce, dež in žabo	Otroke spodbudi k iskanju gibalnih motivov za sonce, dež in žabo.	Preko govorne spodbude ustvarjajo gibalne motive za sonce, dež in žabo.
5 Petje in gibalno prikazovanje	Otroke razdeli v tri skupine in jih opozori, da bodo gibalno ponazarjali samo določen del pesmi. Prva skupina predstavlja sonce. Druga skupina predstavlja dež. Tretja skupina predstavlja žabe. Glede na interes otrok skupine zamenja.	Pojejo in gibalno prikazujejo. Pojejo in gibalno prikazujejo del pesmi, ki pripoveduje o soncu (hodijo v krogu, v krog in iz njega, obračajo se okrog svoje osi). Pojejo in gibalno prikazujejo del pesmi, ki pripoveduje o dežju (topotajo s prsti, udarjajo s konicami nožnih prstov ob tla, sonožno poskakujejo). Pojejo in gibalno prikazujejo del pesmi, ki pripoveduje o žabah (čim višji skoki iz globokega počepa z iztegovanjem rok in nog, skoki v počepu z odprtimi kolena, izmenično iztegovanje leve in desne noge v globokem počepu).

SONCE IN DEŽEK

PROSEČE OLGA DENAC

1. Son-če-ce sij na nas, da ve-se-li bo-mo vsi. De-žek pa-da top, top, top,
2. Son-če-ce sij na nas, da ve-se-li bo-mo vsi. Ža-ba re-ga kvak, kvak, kvak,

Jur-ček mo-ker je pov-sod. Son-če-ce sij na nas, da ve-se-li bo-mo vsi.
ko-li-ko je teh že mlak. Son-če-ce sij na nas, da ve-se-li bo-mo vsi.

Slika 1: Olga Denac: Sonce in dežek

Vir: Lastni

Utemeljitev vzorca pisne priprave

V danem primeru smo ugotovili gibalno učinkovite vsebinske in zvokovne lastnosti pesmi (melodične, ritmične, hitrostne, dinamične). Na osnovi teh ugotovitev smo se odločili za ustrezno vrst plesne zapolnitve, ustvarjalno rajalno igro.

Melodični motiv in besedilo prve kitice (1., 2., 3., 4. takt), ki vsebinsko predstavlja sonce, pojemo proseče, vezano, v zmernem tempu in srednje glasno. Rastoča melodika v 1. in 2. taktu nam narekuje naraščanje v dinamiki (crescendo), padajoča melodika v 3. in 4. taktu pa upadanje v dinamiki (decrescendo). Vsebinske in zvokovne posebnosti pesmi zahtevajo umirjene, povezane gibalne motive. Melodični motiv in besedilo (5., 6., 7., 8. takt), ki vsebinsko predstavljata dež, pojemo nagajivo, lahkotno, izrazito ritmično in poudarjeno (še posebej besedilo v 6. in 8. taktu pesmi »top, top, top; je povsod«, v hitrejšem tempu in nekoliko glasneje. Sledijo hitri, enakomerni plesni motivi. Melodični motiv in besedilo (9., 10., 11., 12. takt) vsebinsko predstavljata sonce in se interpretirata enako kot začetek pesmi (1., 2., 3., 4. takt). Druga kitica je po ritmično-melodični strukturi enaka prvi in se od slednje razlikuje le po besedilu pesmi, ki vsebinsko predstavlja žabe (5., 6., 7., 8. takt). Ta del pesmi pojemo šaljivo, nagajivo in prav tako nekoliko poudarjeno. Ustvarimo plesne motive žabe.

Ob večkratnem petju otroci utrjujejo vsebinske (besedilo) in zvokovne lastnosti pesmi ter zaporedje plesnih motivov. Z ustvarjalnim spremljanjem na instrumente zvočno ilustriramo posamezne vsebinske motive pesmi in omogočimo otrokom možnost lastne glasbene interpretacije.

Otroci doživljanje značaja, vsebine in ritmično-melodične strukture pesmi izrazijo z besedo in gibanjem ter povežejo petje in instrumentalno spremljavo v skladno celoto.

3.2 Primeri dejavnosti – Pesem in glasbeno-gibalna didaktična igra kot spodbuda za razvijanje jezikovnih zmožnosti

Starost: 6–8 let

Tema: poslušanje pesmi Janez Kuhar: Papagaj, glasbeno-gibalna didaktična igra Papagaji v šoli, plesno izražanje in ponazarjanje vsebin z gibanjem, pripovedovanje, razgovor o vsebini pesmi, oblikovanje glasu in pravilna izreka besed

Integracija: glasbena, plesna in jezikovna vzgoja

Cilji dejavnosti:

Glasbena vzgoja

- Otroci pozorno prisluhnejo pesmi,
- doživijo vsebino pesmi,
- razvijajo pevske zmožnosti,
- reproducirajo in ustvarjajo glasove, besede, rime.

Plesna vzgoja

- Otroci ustvarjajo lastne plesne in gibalne motive,
- povezujejo besedni ritem z gibanjem,
- gibalno ponazarjajo pomen besed (živali, osebe, predmete, pojme).

Jezikovna vzgoja

- Otroci razvijajo sposobnosti besednega izražanja glasbenih doživetij in vsebine glasbenega dela,
- razvijajo neverbalne komunikacijske spretnosti,
- obnovijo vsebino pesmi,
- pravilno izrekajo glasove, zloge, besede, rime,
- izmišljajo si glasove, zloge, besede in tvorijo rime.

Integracijski cilji

- Doživljanje vsebine, ritma in tempa pesmi izrazijo s plesom in z besedo,
- povežejo glasbo, gibanje in besedo v skladno celoto.

Metode: pripovedovanje, razgovor, poslušanje, reproduciranje, ustvarjanje, od improvizacije k vodenju, igra.

Oblika dejavnosti: skupna, skupinska, individualna.

Sredstva: slikovni material, instrument za intonacijo, CD-predvajalnik, zvonec, zgoščenska (Kuhar 1988).

Potek dejavnosti			
Etape		Učitelj/učiteljica	Učenci/učenke
1	Poslušanje posnetka pesmi Janez Papagaj	Kuhar: Spodbudi otroke k poslušanju pesmi.	Prisluhnejo posnetku pesmi.
2	Pripovedovanje in pogovor o vsebini pesmi	Spodbudi otroke, da opišejo vsebino pesmi, ter vodi pogovor o vsebini pesmi.	Pripovedujejo in sodelujejo v pogovoru.
3	Ples ob poslušanju posnetka pesmi Papagaj	Spodbudi otroke k ustvarjalnemu plesnemu izražanju.	Gibalno prikažejo ples papagaja.
4	Glasbeno-gibalna didaktična igra Papagaji v šoli	Opiše potek igre.	Pozorno prisluhnejo opisu igre in prevzamejo vlogo papagajev učencev, učenk in nato tudi vlogo učitelja papagaja ali učiteljice papagajke, kjer si izmišljajo glasove, zloge, besede in rime.

Glasbeno-gibalna didaktična igra Papagaji v šoli

Papagaji se v šoli učijo govoriti tako, da za učiteljem papagajem ali učiteljico papagajko ponavljajo različne glasove (l-o-n-e-c, z-v-o-n-e-c), zloge (lo-nec, zvo-nec), besede (lonec, zvonec), rime (lonec – zvonec, balon – bonbon, noga – žoga, dežnik – glavnik, juha – muha ...) ter se gibalno odzivajo (npr. s tleskanjem, ploskanjem, korakanjem, skakanjem ...) in s telesom ponazarjajo pomen besed (lastni gibalni izraz). Učitelj, učiteljica z zvoncem papagajem sporoči, da je konec učne ure in papagaji lahko na šolskem dvorišču ob predvajanju posnetka pesmi plešejo tako dolgo, dokler ponovno ne zaslišijo zvonca, ki naznanja vrnitev v šolo. Ob koncu pouka papagaji ob predvajanju posnetka pesmi odletijo domov.

Utemeljitev vzorca pisne priprave

Didaktična igra se od spontane igre razlikuje v tem, da je strukturirana in vključuje sistematično načrtovane cilje, naloge in vsebino. Izbrali smo didaktično igro Papagaji v šoli, v okviru katere smo integrirali tri področja dejavnosti, in sicer glasbeno, plesno in jezikovno. Otroci zbrano prisluhnejo pesmi, sodelujejo v razgovoru ter se ob plesu papagaja vživijo v vsebino pesmi. Skozi ples se izražajo, komunicirajo, improvizirajo, ustvarjajo, raziskujejo različna gibanja in razvijajo domišljijo. Uvodne dejavnosti (poslušanje, razgovor o vsebini, ples papagajev) vključimo v izvedbo glasbeno-gibalne didaktične igre, kjer sledimo načrtovanim ciljem, s katerimi pri učencih in učenkah spodbujamo jezikovno izražanje, gibalno ustvarjalnost ter s pravilno izreko glasov, zlogov, besed in rim vplivamo na razvoj pevskih in jezikovnih zmožnosti.

Literatura

- Bachmann, Marie-Laure, 1995: *Dalcroze Today: An Education through and into Music*. Oxford: Oxford University Press.
- Bevc, Vera, 2005: Medpredmetno načrtovanje in povezovanje vzgojno izobraževalnega dela. V: Rutar Ilc, Zora in Rupnik Vec Tanja (ur.). *Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu*. Zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo 50–53.
- Cencič, Majda, 2017: *Aktualnost Komenskega v sedanji slovenski pedagogiki*. Współczesne recepcje Jana Amosa Komeńskiego. 239–252.
- Chen-Hafteck, Lily, 1997: Music and Language Development in Early Childhood: Integrating Past Research in the Two Domains. *Early Child Development and Care* 130/1. 85–97.
- Fitch, W. Tecumseh, 2016: Dance, Music, Meter and Groove: A Forgotten Partnership. *Frontiers in Human Neuroscience* 10/64. 1–7.
- Frostig, Marianne, 1989: *Gibalna vzgoja*. Ljubljana: Svetovalni center.
- Galikowska-Gajewska, Anna, 2016: Ekspresja Muzyczno-Ruchowa Jako Metoda Pracy Emila Jaques – Dalcroze’a (Expression of Music and Movement According to Emil Jacques-Dalcroze’s Method). *Belgrade Journal of Music and Dance* 1/8. <<https://accelerandobjmd.weebly.com/issue1/article08>>. (Dostop 22. 3. 2021.)
- Galikowska-Gajewska, Anna, 2017: The Sound in Movement Interpretation of the Selected Music Pieces by Debussy, Cage, Penderecki, Szalonek, Dobrowolski, Olczak, Kaiser. *Belgrade Journal of Music and Dance* 2/4. <<https://accelerandobjmd.weebly.com/issue2/9-the-sound-in-movement>>. (Dostop 23. 3. 2021.)
- Gersten, Russel in Esther Geva, 2003: Teaching reading to early language learners. *Educational Leadership* 60/7. 44–49.
- Geršak, Vesna, 2006: Plesno gibalna ustvarjalnost. Borota, Bogdana, Geršak, Vesna, Korošec, Helena in Edi Majaron (ur.): *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem.
- Geršak, Vesna, 2013: Utelesčena učna vsebina: z ustvarjalnim gibom do trajnega znanja. *Vzgoja in izobraževanje* 44 4/5. 87–93.
- Goswami, Usha, 2008: *Cognitive development: The Learning Brain*. New York: Psychology Press.

- Griss, Susan, 1994: Creative Movement: A Language for Learning. *Educational Leadership* 51. 78–80.
- Griss, Susan, 1998: *Minds in motion*. Portsmouth: Heinemann Books.
- Hallam, Susan, 2010: The power of music: Its impact on the intellectual, personal and social development of children and young people. *International Journal of Music Education* 38/3. 269–289.
- Hardison, Debra M. in Chayawan Sonchaeng, 2005: Theatre voice training and technology in teaching oral skills: Integrating the components of a speech event. *System* 33/4. 593–608.
- Ilari, Beatriz, Chen-Hafteck, Lily in Lisa Crawford, 2013: Singing and cultural understanding: A music education perspective. *International Journal of Music Education* 31/2. 202–216.
- Kaufmann, Karen in Becky Ellis, 2007: Preparing pre-service generalist teachers to use creative movement in K-6. *Journal of Dance Education* 7/1. 7–13.
- Kress, Gunther, 2009: Assessment in the perspective of a social semiotic theory of multimodal teaching and learning. Wyatt-Smith, Claire in J. Joy Cumming (ur.): *Educational assessment in the 21st century: Connecting theory and practice*. Dordrecht, The Netherlands: Springer. 19–41.
- Kroflič, Breda in Dora Gobec, 1995: *Igra – gib – ustvarjanje – učenje: metodični priročnik za usmerjene ustvarjalne gibno-plesne dejavnosti*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Kuhar, Janez, 1988: *Najlepše pesmi za otroke*. Otroški pevski zbor Glasbene šole Franc Šturm. <<https://dlib.si/details/URN:NBN:SI:SND-3Y57QJ2H>>. (Dostop 4. 4. 2021.)
- Lobo, B. Yovanka in Adam Winsler, 2008: The Effects of a Creative Dance and Movement Program on the Social Competence of Head Start Preschoolers. *Social Development* 15. 501–519.
- Mages, Wendy Karen, 2006: Drama and imagination: A cognitive theory of drama's effect on narrative comprehension and narrative production. *Research in Drama Education* 11/3. 329–340.
- Marentič Požarnik, Barica, 2008: Konstruktivizem na poti od teorije spoznavanja do vplivanja na pedagoško razmišljanje, raziskovanje in učno prakso. *Sodobna pedagogika* 59. 28–51.
- McNerney, Samuel, 2011: A brief guide to embodied cognition: Why you are not your brain. Scientific American. <<http://blogs.scientificamerican.com/guest-blog/a-brief-guide-to-embodied-cognition-why-you-are-not-your-brain>>. (Dostop 16. 5. 2021.)
- Moses, Lindsey, 2013: Viewing as a cultural tool in the construction of meaning with expository texts for young bilinguals. *Journal of Language & Literacy Education* 9/2. 72–93.
- Mrak Merhar, Irena, Umek, Lucija, Repnik, Peter in Jana Jemec, 2013: *Didaktične igre in druge dinamične metode*. Ljubljana: Salve d.o.o.
- Orff, Carl, 1964: *Das Schulwerk: Rückblick und Ausblick* (The Schulwerk: Past and Future). V: *Orff-Institut Jahrbuch 1963* (Orff Institute Yearbook, 1963). Mainz: B. Schott's Söhne.
- Peregoy, Suzane F. in Owen F. Boyle, 2008: Reading, writing, and learning v ESL: A resource book for teaching K–12 English learners (5. izd.). New York, NY: Addison-Wesley.
- Piaget, Jean, 1952: *The origins of intelligence in children*. New York: Int. Univ. Press, New York.
- Pitt, Jessica 2019: Communicating through musical play: combining speech and language therapy practices with those of early childhood music education – the SALTMusic approach. *Music Education Research* 22/1. 68–86.
- Politimou, Nina, Stewart, Lauren, Müllensiefen, Daniel in Fabia Franco, 2018: A novel instrument to assess the home musical environment in the early years. *PLoS ONE* 13/4. 1–23. <<https://psycnet.apa.org/record/2018-17212-001>>. (Dostop 12. 4. 2021.)
- Politimou, Nina, Dalla Bella, Simone, Farrugia, Nicolas in Fabia Franco, 2019: Born to Speak and Sing: Musical Predictors of Language Development in Pre-schoolers. *Frontiers in Psychology*, 10. Ariane Articles. <<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2019.00948/full>>. (Dostop 10. 4. 2021.)
- Putkinen, Vesa, Saarikivi, Katri in Mari Tervaniemi, 2013: Do informal musical activities shape auditory skill development in preschool-age children? *Frontiers in Psychology* 4. <Ariane Articles. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3756232/>>. (Dostop 2. 4. 2021.)
- Putkinen, Vesa, Tervaniemi, Mari in Minna Huotilainen, 2013a: Informal musical activities are linked to auditory discrimination and attention in 2–3-year-old children: An event-related potential study. *European Journal of Neuroscience* 37/4. 654–661.

- Rieg, Sue A., Kelli R., Paquette, 2009: Using drama and movement to enhance English language learners' literacy development. *Journal of Instructional Psychology* 36/2. 148–154.
- Sarrazin, Natalie Rose, 2016: *Music and the child*. Geneseo New York: Open SUNY Textbooks, Milne Library (ITG PI). <<https://www.worldcat.org/title/music-and-the-child/oclc/950573741>>. (Dostop 15. 3. 2021.)
- Silverman, Rebecca Deffes, 2007: Vocabulary development of Englishlanguage and English- only learners in kindergarten. *The Elementary School Journal* 107/4. 365–383.
- Sokovikova, Natalia, 2017: Modern strategy in dance education.Accelerando. *Belgrade Journal of Music and Dance*, 2:4. <<https://accelerandobjmd.weebly.com/issue2/4-modern-strategy-in-the-dance-education>>. (Dostop 26. 3. 2021.)
- Šepec, Vanja, 2013: Uporaba veččutnega poučevanja pri pouku tujih jezikov. *Vestnik za tuje jezike – Journal for foreign languages* 5 1/2. 275–289.
- Vogelnik, Marija, 1993: *Ustvarjalni gib*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
- Wambach, Mihael in Božena Wambach, 1999: *Drugačna šola. Konvergentna pedagogika v osnovni šoli*. Ljubljana: DZS.